

ФОРМУВАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ДИСЦИПЛІН ВОКАЛЬНО-ХОРОВОГО ЦИКЛУ

У статті розглянуто зміст музичної освіти майбутніх педагогів, особливості їх мовленнєвої і вокальної техніки як структурного елемента педагогічної майстерності.

Сучасний період розвитку нашого суспільства висуває цілий ряд проблем, без яких неможливий подальший соціальний прогрес. Багато з них належать до компетенції психолого-педагогічних наук. Одна з таких проблем - формування соціальної активності особистості. У складному процесі виховання особистості важливого значення набуває проблема формування естетичної культури, естетичного ставлення до навколишнього світу, загальної культури. У зв'язку з цим виникає необхідність в активізації музично-естетичної підготовки кадрів педагогічного профілю, спроможних формувати духовно розвинену особистість, розвивати у дітей естетичні почуття та художній смак.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, яка відбиває зміст підготовки музично-педагогічних кадрів свідчить, що комплекс компонентів майбутньої професійної діяльності ще не знайшов достатнього висвітлення. Слід також зазначити, що майбутні педагоги-музиканти, які оволодівають у процесі навчання у педвузі різноманітними знаннями, певними вміннями і навичками з психолого-педагогічних, методичних та музичних дисциплін, часто-густо не вміють використовувати їх у практичній роботі. Тому формування педагогічної майстерності майбутніх учителів музики має певною мірою спиратися на системно-функціональний аналіз та розвиток різноманітних видів їх професійної діяльності.

Педагогічна наука пояснює поняття "педагогічна майстерність" як засвоєння методів і засобів навчання й виховання, здобуття вмінь і навичок, творчої розробки власної системи проведення навчально-виховного процесу і, загалом, як оволодіння всією системою педагогічних знань. Разом з цим, педагогічна майстерність включає в себе і психолого-педагогічну ерудицію, і вміння у галузі педагогічної техніки, пов'язані з педагогічними здібностями педагога, його творчими можливостями.

Особливого значення ця проблема набуває в умовах підготовки майбутніх учителів музики. Ця спеціальність становить єдність педагогіки та музичного мистецтва, передбачає досить широкий комплекс загальнопедагогічних і спеціальних здібностей студентів.

Навчальним планом передбачено вивчення студентами певної кількості дисциплін, які забезпечують оволодіння цілим комплексом музичних знань, навичок і вмінь, необхідних для проведення якісної і ефективної музично-виховної роботи з дітьми. До них належать:

- ✓ дисципліни інструментально-виконавського циклу (основний та додатковий музичний інструмент, практикум дошкільного репертуару);
- ✓ музично-теоретичний цикл (історія музики, гармонія, сольфеджіо, аналіз музичних форм);
- ✓ методика музичного виховання;
- ✓ диригентсько-хоровий цикл (хоровий клас, практикум роботи з хором, диригування, хорознавство, постановка голосу).

Цикл вокально-хорових дисциплін, на наш погляд, є найбільш значущою частиною всієї системи підготовки студентів до майбутньої музично-естетичної роботи з дітьми. Загальновідомо, що педагоги-музиканти дитячого садка повинні мати добре поставлений голос, уміти продемонструвати дітям, як треба правильно і виразно співати. Ці завдання вирішуються у процесі занять з постановки голосу. Професійне спрямування викладання вокалу потребує також урахування значного вокального навантаження, яке вихователь має у повсякденній роботі.

Слід зауважити, що ці заняття сприяють також формуванню у студентів елементів педагогічної майстерності. Це пов'язано насамперед з тим, що техніка і культура мовлення становить собою сукупність прийомів фонаційного (мовленнєвого) дихання, голосоутворення, дикції, а також темпоритму, що дозволяє з максимальною ефективністю здійснювати мовленнєвий вплив на слухача. Музично-педагогічна діяльність вчителя повинна супроводжуватись розповіддю.

Для того, щоб виконання або сприйняття музичного твору було зрозуміле школярам, стимулювало виникнення образних асоціацій, сприяло логічному осмисленню прослуханого або виконаного твору, необхідно підвести їх до активного переживання музичних творів, навчити жити в музиці. Саме виконанню цього завдання і слугує емоційний словесний коментар вокальних творів учителем, у якому має відбиватись його прагнення прищепити дітям любов до музики, бажання навчити її розумінню. Щоб уміти артистично охарактеризувати музику і, разом з тим, вільно ілюструвати свої думки музичними прикладами, вчитель повинен систематично підвищувати рівень своїх знань і професійну майстерність, виховувати в собі культуру мовлення і артистизм. Враховуючи можливість формування елементів педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики, на заняттях з постановки голосу особливу увагу слід звернути на мовленнєву техніку, голос і голосоутворення як невід'ємні компоненти всієї музично-педагогічної діяльності.

Суттєвим елементом мовленнєвої і вокальної техніки майбутнього вчителя музики є дикція, яка сприяє вірному сприйняттю мови або вокального твору, що виконується. Вона сприяє ясності й чіткості у вимовленні звуків, складів і слів.

Важливим елементом мови є її темпоритм, тому що інтонація і паузи самі по собі, окрім слів, наділені силою емоційного впливу на слухача, допомагають педагогові передати дітям багатство людського досвіду, культури і почуттів.

Визначаючи роль і місце мовної культури у педагогічній діяльності, зазначимо, що формування техніки і культури мови, вокалу, професійного володіння голосом у процесі занять з постановки голосу забезпечують палітру педагогічного впливу на дітей, сприяють формуванню педагогічної майстерності майбутніх вчителів музики.

Курс “диригування”, виконуючи специфічні завдання навчання диригентського мистецтва, сприяє також оволодінню студентами педагогічною майстерністю. Вивчення цього предмету забезпечує оволодіння необхідними знаннями і практичними навичками для керівництва дитячим хоровим колективом; сприяє всебічному розвитку музичних здібностей, творчої ініціативи і уявлення, образної мови, музичного мислення, артистизму; виховує художній смак; формує організаційні і комунікативні здібності майбутнього педагога, його професійну ерудицію. Таким чином, диригування, будучи спеціальною виконавською дисципліною, є одночасно засобом музичного виховання і загальнопедагогічного розвитку.

Основними завданнями курсу є:

- ✓ виховання естетичних ідеалів у студентів засобами хорового мистецтва;
- ✓ розвиток навичок аналітичного засвоєння музичних творів;
- ✓ оволодіння технічними засобами диригування;
- ✓ вивчення пісенного матеріалу для практичної роботи.

На засвоєння курсу “диригування” навчальним планом відведено певну кількість індивідуальних занять. Навчаючи студента індивідуально, викладач має можливість активно формувати музично-естетичну культуру і педагогічну майстерність майбутніх педагогічних кадрів.

Особливістю диригентської підготовки студентів факультету дошкільного виховання є її професійна спрямованість на практичну роботу вчителя у школі, яка полягає, передусім, у аналітичному засвоєнні і художньо-образному сприйнятті творів, набутті вмін і навичок викладу музичного матеріалу та його словесної інтерпретації, вивченні пісень шкільного репертуару.

Суттєвим елементом педагогічної майстерності майбутнього вчителя музики є оволодіння технікою диригування - найбільш складною частиною курсу. Засвоєння технічних прийомів потребує, як правило, тривалого часу для вироблення і закріплення автоматизму дії. Диригентська техніка забезпечується вміннями, що складають основу педагогічної майстерності майбутнього фахівця:

- ✓ уміння педагога-диригента керувати своєю поведінкою з використанням таких елементів артистизму, як міміка і пантоміма. Це передусім уміння (за допомогою відповідних і пластичних жестів рук, виразу обличчя) передавати внутрішній зміст музичного твору, тобто вміння, в яких чимало спільного з акторським мистецтвом;
- ✓ уміння впливати на особистість і колектив, які полягають у техніці педагогічного спілкування і становлять собою інтегративну єдність мистецтва спілкування, організаційного таланту і почуття педагогічного такту.

Таким чином, оволодіння диригентською технікою сприяє формуванню педагогічної майстерності студентів, розвитку значущих якостей педагога-музиканта.

Певна кількість практичних годин у навчальному плані відводиться на опанування складним мистецтвом хорового співу. І це цілком логічно. Адже хорове виконавство посідає чільне місце у роботі з дітьми. Хоровий спів - одна з найважливіших дисциплін на факультетах з музичними спеціалізаціями. У процесі хорового виконавства формується творча особистість студента, удосконалюються різні аспекти його майбутньої професійної діяльності. Так, з одного боку, співаючи у хорі, прислухаючись до вказівок керівника, уважно придивляючись до методів його роботи, осмислюючи і аналізуючи його вимоги, студент формується як виконавець. З іншого боку, крім виконавських завдань, студент у цьому хоровому колективі має оволодіти формами й методами роботи, виявити свої організаторські вміння. Процес опанування студентами вокально-хоровим мистецтвом є надто складним. На заняттях у хоровому класі вони вчать чистоті інтонування, звукоутворення, правильної дикції, виразності виконання, відчуттю ансамблю, розвивають гармонійний слух, опановують твори з досить складними динамічними відтінками, ритмічними і темповими змінами. Саме тому заняття хорового класу проводять досвідчені майстри хорового співу на досить високому професійному рівні.

Слід зауважити, що важливо не лише навчити студентів співати, а й, насамперед, зацікавити їх високохудожніми музичними творами світової музичної культури. Поряд з піснями дитячого репертуару, студентський хор виконує твори Г. Генделя, В. Моцарта, І. Баха, С. Танєєва, Ц. Кюї, П. Чайковського, а також українських композиторів: Б. Лятошинського, Л. Ревуцького, В. Котляревського, М. Леонтовича та інших. Основу репертуару становлять кращі зразки українського музичного фольклору та класики, завдяки чому у студентів формується почуття національної самосвідомості.

Формуючи педагогічну майстерність майбутнього вчителя музики, вважаємо за необхідне зауважити, що це є одним із найголовніших завдань, які вирішуються у загальній системі навчально-виховного процесу педвузу. Виконуючи міжпредметну функцію, педагогічна майстерність майбутніх педагогів-музикантів синтезує основні психолого-педагогічні й спеціальні знання, вміння і навички стосовно тих видів практичної діяльності, які вчитель музики повинен застосовувати.

Виходячи з цього, в процесі викладання дисциплін вокально-хорового циклу варто використовувати міжпредметні зв'язки.

Для того, щоб викладачі вокально-хорової секції мали можливість реалізувати міжпредметні зв'язки у навчальному процесі, на початку навчального року на засіданні кафедри бажано обговорити репертуарний план студентського хору. Репертуарний багаж студентського хору слугує також методичним орієнтиром для викладачів вокально-хорових дисциплін у процесі спілкування зі студентами під час індивідуальних занять. Хорові твори, які виконує студентський хор, обов'язково включаються до індивідуального плану роботи кожного студента в класі диригування. Педагог, спільно зі студентом, складає перспективний план розвитку студента, в якому виділяються два взаємопов'язані аспекти: формування у студентів свідомого та активного ставлення до своєї музично-виконавської підготовки і ефективне педагогічне керівництво цим процесом. На засіданні секції вокально-хорових дисциплін затверджується план розвитку кожного студента. Цей план являє собою програмно-оглядову модель навчального репертуару на всі роки навчання з урахуванням природних задатків студента, реальних і потенційних можливостей.

З метою реалізації міжпредметних зв'язків циклу вокально-хорових дисциплін на засіданнях секції рекомендується також розробляти певну кількість музично-педагогічних завдань, виконання яких надає студентам можливість поєднати теоретичні знання з практичними вміннями і навичками.

Таким чином, використання міжпредметних зв'язків в процесі викладання вокально-хорових дисциплін показує, що це створює повноцінні умови для якісного засвоєння хорового репертуару, оволодіння методикою детального варіантного опрацювання хорового твору, формування елементів педагогічної майстерності майбутніх педагогів-музикантів. Слід підкреслити, що саме рівень педагогічної майстерності є яскравим показником здійснення професійно-педагогічної спрямованості навчального процесу та найважливішим критерієм професіоналізму вчителя музики.

Це зумовлено тим, що формування педагогічної майстерності поєднує в собі комплекс музичних, педагогічних та професійних здібностей студентів і успіх їх майбутньої педагогічної діяльності залежить від гармонійного поєднання всіх цих властивостей. Спрямованість музично-естетичної освіти, складовою якої є вокально-хорова підготовка, визначається як необхідність розвитку особистої художньо-естетичної культури, оволодіння певним комплексом знань, умінь, навичок для формування елементів педагогічної майстерності. Вокально-хорова підготовка, вивчення якої ґрунтується на різноманітних формах і методах сучасної педагогіки, дозволяє ефективно вирішувати проблему формування педагогічної майстерності студентів педагогічних вузів.

Матеріал надійшов до редакції 18.09.2000 р.

Тарарак Н.Г. Формирование элементов педагогического мастерства студентов в процессе изучения дисциплин вокально-хорового цикла.

В статье рассмотрено содержание музыкального образования будущих педагогов, особенности их речевой и вокальной техники как структурного элемента педагогического мастерства.

Tararak N.H. Formation of Elements of Students' Pedagogical Mastery in the Process of Studying the Subject of a Vocal-Choral Course.

The article considers the content of future teachers' music education, peculiarities of their speech and vocal technique as a structural element of the pedagogical mastery.